

TDK Dolgozat

A Dnyeszter-menti Köztársaság területi integrációja
Rendezési kísérletek (1994-2007)

2012

Tartalomjegyzék

I.	Bevezető.....	3
II.	Történeti áttekintés	4
III.	Transznisztria.....	7
IV.	A jelenkori Moldávia etnikai megoszlása	8
V.	Transznisztriai konfliktus	9
5.1	A konfliktus eredete	9
5.2	A fegyveres harcok	10
5.3	Fegyverszünet és következmények.....	12
VI.	Rendezési kísérletek 1994-2007.....	13
6.1	A rendezési kísérletek kezdetei évei, a holtpon (1994-1999).....	13
6.2	A változás szele, Európa lépést tesz (1999- 2003)	16
6.3	Nyugat felé, Oroszország revansot vesz (2003-2007).....	18
6.4	Románia : partner vagy ellenfél?	21
VII.	Kitekintés	22
VIII.	Konklúzió	23
IX.	Bibliográfia	24

Bevezető

Dolgozatom célja egy átfogó, magyar nyelvű ismertető a moldovai Dnyeszter-menti Köztársaságról, amely az esetleges későbbi kutatások számára hasznos és elérhető forrásként szolgálhat. Értekezésem írása során különös hangsúlyt fektetek a transznisztriai fegyveres konfliktus (1992) utáni rendezési kísérletekre, ezt egyben a dolgozat magjának tekintem. A magyar és külföldi szakirodalom átfésülésekor úgy döntöttem, hogy időben az 1994 és 2007 közötti időszakot vizsgálom meg közelebbről.

A Dnyeszter-menti Moldáv Köztársaság, más néven Transznisztria, a rendszerváltás után önállósodott Moldáv Köztársaságtól elszakadt, keskeny terület a Dnyeszter folyótól keletre. Hivatalosan Moldovához tartozik, ám *de facto* önálló állam. Jogállamisága vitatott, gyakorlatilag egyetlen állam sem ismeri el a világon. Függetlenségét 1990. szeptember 2-án nyilvánította ki, az erről szóló népszavazás eredményeként. A Moldovával folytatott rövid fegyveres konfliktust (1992. március 2 – 1992. július 21) olyan békével zárták le, melynek köszönhetően Chişinău a terület politikai, gazdasági és szociális ügyeibe semmiféle beleszólással nem bír. Azaz, a mindenkori moldáv kormány az ország területének körülbelül 12%-a felett semmilyen joghatóságot nem gyakorol. A transznisztriai konfliktus egyike a posztsovjét államokban ma is fennálló négy nagy befagyasztott konfliktusnak, elnevezéséből adódóan a mai napig megoldatlan. A befagyasztott konfliktusok napjainkban is aktuális problémák mind az Európai Unió, mind az Orosz Föderáció nagypolitikai játékterében. A közel 20 éve fennálló konfliktust, rendezési tervek, európai uniós missziók teljes skálájával próbálták már megoldani – sikertelenül. Tanulmányomban főként e sikertelenség okait és következményeit kívánom górcső alá venni. A téma két központi kérdéseként, az egyes rendezési kísérletek kudarcainak okait, valamint a két politikai tömb, nevezetesen a szakadár köztársaság függetlenségét támogató orosz, és az ezt ellenző nyugati tömb motivációit kutatom.

A tanulmány megírásakor nem céлом sem egyik, sem másik oldalon politikailag állást foglalni, csupán objektív leíró jelleggel, az olvasó számára érthető magyarázatokkal szeretném felvázolni ennek a különleges státusú Kelet-Európai „államnak” a 20. század végi történetét, Európában elfoglalt helyét és szerepét. A rendezési kísérletek vizsgálata közben Moldova kiszolgáltatott helyzetét, s a moldáv központi vezetés lehetőségeit is nagy vonalakban ismeretem.

A transznisztriai kérdéskört nem csak politikai szempontból hasznos megvizsgálni, hanem szociológiai-jogi aspektusból is, hiszen a Dnyeszter-menti Köztársaság kérdéses

létének tisztázása követendő példát kínálhat az egyes államokon belüli, etnikai problémák asszimiláció nélküli, jobbára békés úton történő megoldására is.

Magyarország, véleményem szerint földrajzi adottságai és európai uniós tagsága miatt is – közvetve ugyan, de – érintett a kérdésben. E tények ellenére igen kevés magyar nyelvű forrás áll a kutatók rendelkezésére.

Történeti áttekintés

A besszaráb területekről 1359 környékén magyar segítséggel sikerül kiűzni a tatárokat, s ezzel az Oszmán Birodalom balkáni terjeszkedése idején létrejön a Moldvai Fejedelemség, a két történelmi román állam egyike. A 15. század közepe táján a Moldáv Fejedelemség a Porta fennhatósága alá került, s egészen a 19. század elejéig török vazallus állam is maradt. A 18. század végén a térségben fontos nemzetközi változások jelei figyelhetők meg. A Török Birodalom hanyatlásával párhuzamosan erősödött Oroszország befolyása a térségben. Az oroszok eme túlzott érdeklődése csakhamar nagyhatalmi konfliktushoz vezetett.

1811-ben Kutuzov tábornok vezetésével a dunai orosz hadsereg súlyos vereséget mért az oszmán haderőkre. 1812 májusában, még Napóleon oroszországi hadjárata előtt, Bukarestben olyan béke kötöttetett, amely a közel 500 éves török uralom alatt álló Besszarábiát, az Orosz Birodalomba tagolta be. Több mint két évtizeden keresztül Besszarábia még rendelkezett némi autonómiával a Birodalmon belül, ám I. Miklós cár 1838. február 28-án kiadott rendeletében a helyi önrendelkezést biztosító statútumot egy tollvonással semmissé nyilvánította. Az Orosz Birodalom mindinkább igyekezett megszilárdítani hatalmát a térségben, s az addig csak a centrum területekre irányuló központosító politikáját a perem területekre is kiterjesztette. E célból jelentek meg olyan ideológia alapú szolgáltató elméletek, melyek szerint a moldovai és a román tulajdonképpen két külön nép, hiszen a moldovai Besszarábián él, a román pedig Romániában. Az ideológiai eszközök mellett, betelepítésekkel próbálták megbontani az etnikai egységet, s az őshonos lakosság erős oroszosításába kezdtek. Több mint egy évszázaddal később, Sztálin is hasonló módszerekkel próbálta betagolni az újonnan meghódított területet a Szovjetunióba. Fontos megjegyezni, hogy e korszakban kezdődött el a román nemzetállam konszolidációja, s ez a folyamat időben egybeesett az európai polgári forradalmak időszakával is. Márpedig Oroszország bármennyire is próbálta elzárni Besszarábiát, a korszak eseményeinek hatása mégis érzékelhető volt a térségben, s mindinkább felerősítették Besszarábia lakóiban a román-barát érzelmeket. A

tartomány előbb protektorátusként, majd 1917-ig annektált kormányzóságként funkcionált a cári Oroszországban.

Románia a politikai határoktól függetlenül mindvégig igényt tartott Besszarábiára, s a terület megszerzését szabta az antant szövetségbe való belépésének egyik feltételéül. 1917-ig ez irreális igénynek számított részükről, hiszen a szövetségben Oroszország súlya többszörösen felülmúlta a frissen alakult balkáni államét. A bolsevik forradalom után azonban reális esély volt arra, hogy Románia végre érvényt szerezzen területi aspirációinak. Követeléseinek háttérében a vérségi összetartozás tudatán túlmenően, az erődemonstráció és a területi gyarapodás állt. Ne feledjük el, hogy a frissen alakult Románia ekkor az Osztrák-Magyar Monarchia, Oroszország és a Porta keresztútjében állt, így természetes, hogy még több területre áhítozott.

Románia 1918. január 13-án bevonult Besszarábiába, s még ez év március 27-én hivatalosan is a Román Királysághoz csatolta azt. Az egyesülést sem a nemzetközi közvéleménnyel, sem a Szovjetunióval nem sikerült elismertetnie. Ez a kétes állapot nagyban meghatározta a központi román kormányzat Besszarábiai politikáját. Az újonnan szerzett terület voltaképpen ugyanolyan pozíciót töltött be a román államban, mint annak idején az Orosz Birodalomban: továbbra is periférikus agrárterületnek számított.

Az 1939. augusztus 23-án aláírt Molotov-Ribbentrop paktum, írásban is rögzítette a Szovjetunióknak Besszarábiára és Észak-Bukovinára tartott igényét, amelyet 1940. június 27-én, illetve 28-án ultimátum formájában kívánt érvényesíteni. A román királyság nemzetközi segítség híján, június 28-án elfogadta a súlyos feltételeket és csapatait ellenállás nélkül visszavonta. A szovjet hadvezetés pedig erődemonstrációs jelleggel bevonult Besszarábiába. Az impériumváltást a tartomány kiürítését követelő szovjetetek, hivatalosan Ukrajna területi integritásának helyreállításával próbálták indokolni. Feltételezhető, hogy amennyiben az 1939-es titkos megállapodásban nem rögzítik a Szovjetunió jogigényét Moldovára, akkor az 1991-es rendszerváltást követően a terület mindmáig Ukrajna birtokában marad, s több jel mutat arra, hogy független állammá aligha válhatott volna. A Moldovai Köztársaság nemzetközi jogalanyként való 1991. évi megjelenése tulajdonképpen 1939-ben dőlt el.¹

Besszarábia annektálása után a szovjet rezsim a totalitárius rendszer minden eszközét bevetette annak érdekében, hogy megszilárdítsa hatalmát. A fizikai megsemmisítésen kívül – deportálás, bebörtönzés, kiéheztetés – a központi kormányzat erős oroszosításba kezdett, élve

¹ Nantoi, Oazu: *Moldova az EU határán – A moldovai államiság dilemmái*. Pro Minoritate 2008/4.

<http://www.prominoritate.hu> letöltés dátuma: 2012. október 21.

a lakosságcsere kíméletlen eszközével is. A Szovjetunió új nemzetfelfogást teremtett, a moldovai iskolákban a szovjetek által kreált és az ő hatalmukat legitimálni hivatott történelmet kezdték tanítani, bevezették a cirill betűs abc-t és ezzel együtt feltalálták a moldovai nyelvet, amely természetesen „különbözik” a románától. Az 1812-ben már elkezdett és 1940 után folytatott politika nem maradt következmények nélkül. A Moldovai Szovjet Szocialista Köztársaság (SZSZK) lakosságának nagy része magát a rendszerváltás előtt és után is moldovaiként határozta meg és őszintén hiszik, hogy a moldovai nyelvet beszélik. A társadalom túlnyomó többsége a Szovjetuniót vallotta hazájának abban a meggyőződésben, hogy 1940-ben Besszarábiát nem meghódították, hanem felszabadították. Ez a gondolkodásmód a történelmi tények meghamisításával majdhogynem kiirtotta a tartomány lakóinak nemzeti identitását, illetve ezzel párhuzamosan új azonosságtudatot teremtett.²

1985 márciusában Mihail Gorbacsov lett a Szovjet Kommunista Párt új főtitkára. Hatalomra kerülésével új szelek kezdtek fújni a Szovjetunióban. Megkezdődött a politikai rendszer liberalizációja, ezzel együtt pedig olyan problémák kerültek a felszínre, amelyekről azelőtt szó sem eshetett. A *glasznoszty* és a *peresztrojka* szellemében, a többi periférikus helyzetű szovjet tagköztársasággal együtt Moldova is 1989-ben indult meg a függetlenedés útján. Az 1989. augusztus 31-i nyelvtörvény bevezette a moldovai nyelv latin betűs írásmódját és államnyelvvé tette azt Moldovában. A nyelvi egyenjogúsítást hamarosan követte a nemzeti lobogó cseréje, valamint a főváros nevének megváltoztatása Kisinyovról Chişinăura. 1990 elején a helyi parlamentben megtartották az első szabad választásokat. A moszkvai puccs bukása után, 1991. augusztus 27-én a többi volt szovjet tagköztársasággal együtt kikiáltotta függetlenségét, s decemberben csatlakozott a Független Államok Közösségéhez (FÁK). 1990. szeptember 3-án a korábbi kommunista reformer, egyben a Moldovai Köztársaság első elnöke, a román ajkú és orientációjú Mircea Snegur került az elnöki székbe.

A fél évszázados agresszív oroszosítási politika és a központi hatalom korábbi nyílt románellenessége azt eredményezte (a balti államokhoz hasonlóan), hogy az elszakadást a moldávok nemzeti felszabadulásként élték meg, s a függetlenség kivívása után hamar orosz ellenes politizálásba kezdtek. A Moldáv Köztársaság megalakulása után jelentős politikai fórumok tüzték zászlajukra a Romániával való egyesülés jelszavát, és akkoriban ez nagyon is reális jövőképeknek számított.

² Nantoi, Oazu: *Moldova az EU határán – A moldovai államiság dilemmái*. Pro Minoritate 2008/4. <http://www.prominoritate.hu> letöltés dátuma: 2012. október 21.

Transznisztria

Transznisztria, más néven Dnyeszter-menti Köztársaság, a Dnyeszter folyó keleti partján elterülő keskeny terület a Moldáv Köztársaságon belül. Keletről Ukrajna, nyugatról pedig Moldova határolja. A territórium nagy része a Dnyesztertől keletre fekszik, kisebb része azonban átnyúlik a folyó nyugati oldalára, néhány városa is ott található.

A területet kisebb dombokkal és völgyekkel tarkított síkság alkotja, az erdők aránya 10% körüli. Éghajlata mérsékelt szárazföldi, a telek rövidek, a nyár hosszú és forró. Transznisztriát a Dnyeszter bal oldali mellékfolyója, a Jagorlik folyó osztja ketté, az ettől északra fekvő vidék az ukrainai Podóliai-hátság nyúlványa. A Jagorliktól délre a területet a Fekete-tenger partvidékére jellemző sztyeppe uralja. A terület ásványkincsekben szegény, meszet, kerámiagyártásra alkalmas agyagot, valamint az üvegyártás alapanyagául szolgáló kvarchomokot bányásznak. Itt található a moldáv ipar 80%-a.

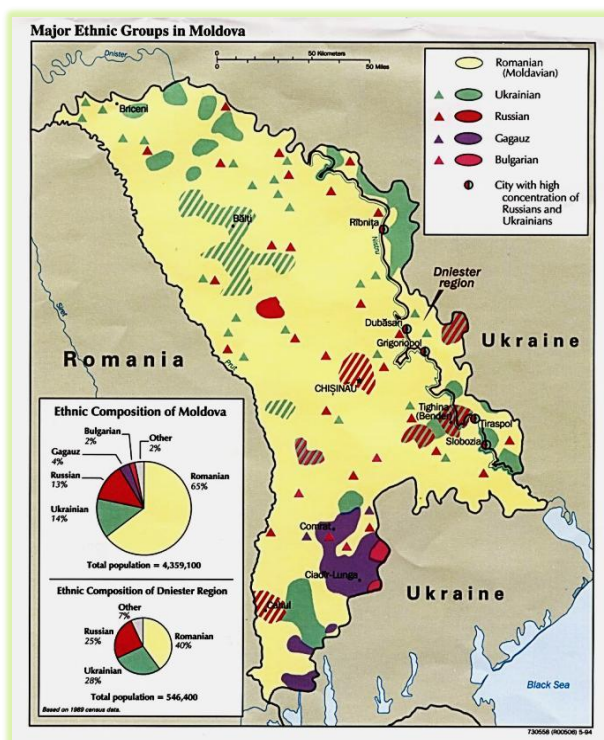
A terület nem tartozik a történelmi Besszarábiához, 1924-ben Grigorij Kotovszkij helyi születésű cári katona a bolsevik eszme jegyében megalapította a Moldáv Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot (ASZSZK), melynek területe a második világháború végéig kizárólag a Dnyeszter-mellékre korlátozódott. A terület korábban az Ukrán SZSZK része, 1924 és 1940 között már az Ukrán SZSZK autonóm köztársasága volt. A Szovjetunió 1922-es megalakulásával a Szovjetunió része lett. Lakosságának 48%-a ukrán, 30%-a moldován/román, 9%-a orosz és 8,5%-a zsidó volt ekkor.

Mivel Németország nem tartott igényt a régióra, így Besszarábia a Molotov-Ribbentrop-paktum értelmében orosz érdekszférába került. 1940 augusztus 2-án, immár Moldáv SZSZK néven csatolták a Szovjetunióhoz. A háború után Sztálin gazdasági megfontolásból egyesítette a Dnyeszter folyó keleti partján fekvő területet - melyet ma Transznisztriának nevezünk - a történelmi Besszarábiával. 1956-tól kezdve a 14. orosz gárdahadsereg³ állomásozott a térségben, amelynek a Dnyeszteren túli területen erős csapatai, nem elhanyagolható mennyiségű fegyvere és fegyverraktárai voltak. Az egyesítés után a Dnyeszter-mellék lett Moldova legiparosodottabb területe.

³ Megegyezik a 14.szovjet hadsereggel, amely jelentős szerepet játszott az 1990-1992 között tartó fegyveres konfliktusban.

A jelenkori Moldávia etnikai megoszlása

Az általam vizsgált korszak, (a '90-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig) leginkább az 1989-es népszámlálás adataival jellemezhető. Különösen azért, mert a transznisztriai konfliktus kirobbanásakor a terület etnikus tagolását az ekkora készült statisztikák tükrözik a leghitelesebben. Az 1989-es felmérés alapján a Moldáv állam lakossága (4.359.100 fő) etnikai megosztottság szempontjából: 65%-a *moldován/román*⁴, 14%-az *ukrán*, 13%-az *orosz*, 4%-a *gagauz*, 2%-a *bolgár* és 2%-a egyéb etnikai csoporthoz tartozó. Ugyanezen felmérés szerint a Dnyeszter-menti régió 546.400 lakosából: 40% volt *moldován/román*, 28% *ukrán*, 25% *orosz*, és 7% egyéb nemzetiségű.⁵ A statisztikai adatok nyilvánvalóvá teszik, hogy Moldova multietnikus ország, annak ellenére, hogy a román ajkú népesség 65%-os többséget alkot, a Dnyeszteren túli területen azonban kisebbségben van és volt. A népesedési adatok ismeretében könnyen megérthetjük a Dnyeszteren túli lakosság széleskörű autonómia igényét.

⁴ A moldávok/moldovánok tulajdonképpen Pruton túli románok, a szakirodalomban gyakran használják a román kifejezést rájuk. A továbbiakban, e tanulmányban a félreértések elkerülése végett a moldáv/moldován megnevezést fogom használni.

⁵ A népesség-százalékos megoszlásának kerekített adatai.

Transznisztriai konfliktus

A konfliktus eredete

Amíg Moldova a függetlenség útján haladt, egyre gyakrabban merült fel a Romániával való egyesülési szándék. A szándékot tükröző nyilatkozatok katalizátorként hatottak az ország nem román etnikumainak önállósodási törekvéseire. Az orosz, ukrán és gagauz közösségekben fokozódott a teljes beolvasztástól való félelem és ismerve a román állam kisebbségpolitikai gyakorlatát, joggal tarthattak az egyesüléstől. 1990 márciusában a választásokon 40%-os többséggel az addig ellenzéki Moldovai Népfront győzött. A győztes Népfront vezető pártformációban, különösen a román diktátor, Ceausescu bukása után megerősödtek a Romániához való csatakozás hívei. A Román államhoz fűződő szoros kapcsolatot kitűnően példázza az alábbi idézet, amelyet a Moldovai Népfront 1990 október 22-ei felhívása tartalmaz : „ *Nemzetünk számára döntő események előtt állunk...A Moldovai Köztársaság demokratikus reformjaival szemben ellenséges reakciós erők érzik, hogy teljesen elveszítik befolyásukat az országban, s ezért a régi császári fegyverhez nyúltak:etnikumok közötti konfliktusokat szítanak...Augusztus 19-én, illetve szeptember 2-án kikiáltották az úgynevezett Gagauz és Dnyeszterentúli Köztársaságokat. E törvénytelen aktusnak törvényes látszatot adandó, a szeparatisták ezekben az övezetekben „választásokra” készülnek... Reméljük, hogy e napokban, amelyek súlyos megpróbáltatást jelentenek nemzetünk sorsa szempontjából, teljes támogatásukban részesítenek bennünket a világ összes románjai, mindazok, akiknek drága kincse a demokrácia intézménye.*”⁶

A korábban cirill betűs írásmódot felváltó latin betűs abc, valamint a nyelvi kérdés a szovjet időkben iskolázódott tömegek számára nem csak gyakorlati, de erkölcsi problémákat is felvetett. Korábban ugyanis, mint azt már fentebb említettem, a hivatalos kultúrpolitika a moldován nemzet különállását hangsúlyozta.

1990 augusztusában az állam öt délkeleti megyéjében a többségben lévő gagauzok autonóm területté nyilvánították magukat, 1990. szeptember 2-án a Dnyeszter folyó mellett élő oroszok és ukránok is bejelentették önállósulási szándékukat, megteremtve a Dnyesztermenti Köztársaságot. Míg Gagauziát a moldáv állam 1995-ben alkotmányába foglalta és

⁶ *A Moldovai Népfront Tanácsának felhívása a világ összes románjaihoz (1990.október 22).* In: Pándi Lajos: *A Kelet-Európai diktatúrák bukása - Dokumentumgyűjtemény 1985-1995.* Mozaik kiadó. Szeged, 2006. p. 203-204.

autonóm területté nyilvánította, addig a Dnyeszter-menti Köztársaságot a mai napig nem ismeri el független államként, és nem sokkal az egyoldalú deklaráció után fegyveres konfliktusba keveredett a szakadár köztársasággal. Gagauzia előnyösebb helyzetének több oka is van. Esetében nem érdekelt (európai) nagyhatalom, nem található stratégiai fontosságú létesítmény, sem számottevő ipari kapacitás a területén. A területi autonómiát az önrendelkezésre való hivatkozással követelte magának, mindezen kívül pedig területi autonómiát igényelt és nem kizakadni kívánt a Moldáv Köztársaságból.

A fegyveres harcok

A kezdeti ellenségeskedés, amelyet a moldáv nyelvtörvény valamint a kisebbségek beolvasztástól való félelme szított, hamar fegyveres konfliktusba csapott át. A magyar és a külföldi szakirodalom egyaránt 1992 márciusára datálja a transznisztriai konfliktus kirobbanását, a harcok azonban már jóval előbb megkezdődtek. Az első 1990. november 2-án - két hónappal a függetlenség kikiáltása után -, Dubăsari városában tört ki a város ellenőrzéséért a moldáv hatóságok és a helyi lakosság között. A moldáv erők megpróbálták bevonulni Dubăsariba, a helyi lakosság azonban eltorlaszolta a város déli részén található hidat, mire a hatóságok válaszul tüzet nyitottak. Az összecsapásban hárman vesztették életüket és tizenhatan sérültek meg.⁷

1991 decemberében a szakadár tartomány önálló választás és népszavazás kiírásával Igor Smirnov személyében saját elnököt választott magának. Érdeemes megemlíteni, hogy a választást politikai korrupció és zavargások jellemezték. A helyi lakosság eldöntötte, hogy elszakadnak a független Moldáviától, s szuverén köztársaságként szeretnének a posztszovjet államközösségbe integrálódni. Az „állam” először szovjet szocialista köztársaságként jött létre, később a Dnyeszter-menti Moldovai Köztársaság nevet vette fel.⁸ Jogi szempontból a választás természetesen érvénytelennek minősült. Az önálló igazgatási rendszer felállításának és a hozzá hasonló intézkedéseknek köszönhetően a központi vezetés és a szakadár terület között hamarosan valóban elmérgesedett a helyzet. Ez év decemberében a moldáv hatóságok ismét megpróbálták átvenni az irányítást Dubăsari városa felett. Miután a második kísérlet is kudarcba fulladt, Chişinău 1992 márciusáig nem indított támadást a terület ellen.

⁷ В Дубоссарах отметили годовщину первого вооруженного столкновения на Днестре. 2006.11.02.

<http://www.nr2.ru> letöltés dátuma: 2012.10.24.

⁸ Győri Szabó Róbert: *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Osiris. Budapest, 2006.

Az 1992. március 2-ától, Moldova ENSZ taggá válása napjától, az ellenségeskedés tartós katonai konfliktussá alakult, az összecsapások a keleti régió valamennyi nagyobb városát érintették. A kirobbanó konfliktus *casus belli*je tulajdonképpen Dubăsari milícia főnökének, Igor Shipcenkonak a halála volt. A feszültség mértékét jelzi, hogy még ez a szikra is elég volt ahhoz, hogy a kisebb fegyveres harcok komoly katonai konfliktussá alakuljanak.

Az összecsapások a Dnyeszter folyó melletti három régióra koncentrálódtak, nevezetesen Cocieri-Dubăsari, Coșnița és Bendery térségre. Az események hatására 1992. március 28-án, a hivatalban lévő moldáv elnök, Mircea Snegur az egész országra kiterjedő szükségállapotot rendelt el. Május 11-én és május 23-án a térségben állomásozó szovjet hadsereg a szakadár köztársaság oldalán katonai támadást indított a Dubăsari közelében fekvő Cocieri és Coșnița falvak ellen.

A fegyveres harcok június 19-én Bendery városban tetőztek, amikor a szembenálló felek a város feletti irányítást próbálták megszerezni. Bendery csupán 11 kilométerre található a Dnyeszter-menti Köztársaság fővárosától, Tiraspoltól, a város megszerzése tehát stratégiaiag nagyon is indokolt volt. Általánosságban elmondható, hogy a közel 5 hónapig tartó harcok folyamán a Benderyben folyó összecsapások voltak a legvéresebbek. A Moldáv Köztársaság parlamentjének külkapcsolatokkal foglalkozó osztálya szerint csak június 19 és 25 között 58 halálos áldozata és 366 sebesültje volt a benderyi harcoknak.⁹

A moldáv csapatok kezdetben csak kézfegyverekkel felszerelt rendőrökből álltak. Frissen alakult államszervezetről lévén szó, hadsereg 1992-ig nem állt az állam rendelkezésére. 1992 márciusában azonban a Moldáv Belügyminisztérium megalakulásával párhuzamosan megalapították a Moldáv Nemzeti Hadsereget is, amelynek felszerelését többségében a román államtól vásárolt fegyverek alkották. A Dnyeszter-menti Köztársaság egységei, a moldáv csapatokénál jóval vegyesebb összetételű és harcértékű egységekből állt: a helyi lakosságon kívül, az 1991 szeptemberében megalakult Dnyeszter-menti Köztársaság Gárdája, rajtuk kívül zsoldosok, az ukrán milícia tagjai és az 1956 óta a területen állomásozó 14. szovjet hadsereg csapatai is részt vettek a harcokban.

Tágabb vonatkozásban a katonai konfliktus résztvevője volt a román, az ukrán és az orosz állam is, hiszen mindhárom fegyveres és anyagi támogatást nyújtott az általa preferált félnek. A Román állam nem csak ideológiai, hanem fegyveres segítséget nyújtott a Moldáv államnak, míg az Orosz állam a térségben állomásoztatott egységeit küldte a szakadárók

⁹ Human Rights Watch: *Human Rights In Moldova – The Turbulent Dniester*. Helsinki Watch. New York. 1990. március.

megsegítésére. Az ukrán állam mind katonai, mind anyagi segítséget nyújtott a Dnyesztermenti Köztársaságnak.

Összességében elmondható, hogy a jól felszerelt és képzett 14. szovjet hadsereg nélkül a két fél esélyei tulajdonképpen kiegyenlítettek lettek volna, azonban a moldáv lakosság motivátlansága, valamint az orosz és ukrán állam hathatós támogatása miatt a szakadár állam elsöprő katonai győzelmet aratott a Moldáv állam felett.¹⁰

Fegyverszünet és következmények

A konfliktus drámai következménye a számottevő emberveszteség és a nagyarányú kivándorlás. Az emberveszteséget illetően pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, hiszen a központi szervek és hivatalok különböző statisztikai listákat állítottak össze. A Moldáv Védelmi Minisztérium szerint 1991 decembere és 1992 augusztusa között körülbelül 109 halott és 563 sérült volt a moldáv oldalon. A Védelmi Minisztérium adatainál némileg többre becsüli a veszteséget a Moldáv Egészségügyi Minisztérium. Hivatalos dokumentációjukban 284 halálesetet és 1205 sérülést regisztráltak a kérdéses időszakban.

A fegyveres küzdelem nagyarányú migrációt indított el. A menekültek többsége vagy nyugati irányba, a fővárosba, Chişinăuba menekült, vagy kelet felé, Ukrajnába.¹¹ A dnyesztermenti migráció mértéke azonban meg sem közelíti a többi posztszovjet konfliktus által menekülésre kényszerített tömegek arányát. A becsült anyagi kár meglepően magas volt. Snegur elnök nyilatkozata szerint, az épületek rekonstrukciója és az egyéb károk helyreállítása több mint 15 milliárd rubelbe, megközelítőleg 333 millió dollárba került volna.¹² A következmények listájára írjuk fel azt is, hogy a szakadár terület önálló államszervezetet alakított ki magának, amely felett a központi moldáv hatalom semmilyen befolyással nem bír. Azaz nem rendelkezik ipari kapacitásának túlnyomó hányada felett – hiszen a Moldáv Köztársaság iparának 80%-a a Dnyeszter folyó jobb partján koncentrálódik.

A felek 1990. július 21-én tűzszüneti megállapodást kötöttek, melyet a hivatalban lévő orosz elnök, Borisz Jelcin és a moldáv, Mircea Snegur kézjegye hitelesített. A megállapodás

¹⁰ Crowther, William: *Moldova: caught between nation and empire*. In: *New States, New Politics* Szerk.: Ian Bremmer and Ray Taras. Cambridge University Press. Cambridge. 1997. p. 322.

¹¹ A moldáv hatóságok 51,245 főt, az ukrán hatóságok 53 000 főt regisztráltak menekültként. A statisztikai adatok szerint közel azonos számban emigráltak keleti és nyugati irányba, azaz nem csak moldávok, hanem Dnyeszteren túli ukránok, illetőleg oroszok is elmenekültek a térségből.

¹² TASS. August 17. 1992 In: Foreign Broadcast Information Service Daily Report. August 18. 1992. p.46.

értelmében a Közös Ellenőrző Bizottság (KEB) kötelékében öt orosz, három moldáv és két dnyeszter-menti zászlóalj állomásozott a térségben és ügyelt a rendre. A szervezet 1998-ban ukrán megfigyelőkkel bővült. Az oroszok ígéretet tettek arra, hogy csapataikat kivonják a területről, Moldova pedig kiterjedt autonómiát ígért a dnyeszter-mentieknek. Az orosz csapatok azonban mindmáig jelen vannak a Dnyeszter folyó keleti partján. A teljes csapatkivonás nem történt meg sem akkor, sem később. Az évek során a konfliktus megoldásába bekapcsolódott az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), valamint később megfigyelőként az Európai Unió és az Egyesült Államok is.

Ugyan a fegyveres harcok és a határvillongások megszűntek, a Moldáv Köztársaságban még 20 év elteltével sincsen béke. A Dnyeszter-menti Köztársaság állam az államban, saját igazgatási, szociális és gazdasági rendszerrel. Teljesen független Chişinăutól, ám annál kevésbé Oroszországtól. Tulajdonképpen az orosz csapatok jelenlétének és a Kreml atyáskodó támogatásának köszönhetően őrzi máig függetlenségét. Önálló pénznemet vezetett be (Dnyeszter-menti rubel), a hivatalos nyelve pedig természetesen az orosz lett. *De facto* önálló állam, a világon azonban egy ország sem ismeri el függetlenségét. Az évek folyamán több tervezet, program is készült a konfliktus megoldására, az európai államok és nemzetközi szervezetek segédkezése ellenére a kérdés mindmáig megoldatlan.

Rendezési kísérletek 1994-2007

A rendezési kísérletek kezdetei évei, a holtpon (1994-1999)

A katonai konfliktus megrázkódtatása és a Közös Ellenőrző Bizottság létrehozása után holtidőszak következett. Mind a Moldáv állam, mind Transznisztria abban reménykedett, hogy a KEB segítségével hamarosan megoldódik a probléma - tévedtek. Sem akkor, sem később nem rendeződött a konfliktus, a felek húzd meg, ereszd meg játékot játszanak egymással, s igyekeznek felsorakoztatni maguk mögött a térség érintett államait.

A posztszovjet térség politikai viszonyait napjainkban négy befagyasztott konfliktus terheli. Ezek közül talán a legbékésebb az itt taglalt transznisztriai, amely közel sem annyira véres és kaotikus, mint az abház, a dél-oszét vagy a grúz konfliktus. Ennek részben az az oka, hogy a szembenálló feleket itt nem jellemzi az egymás iránti mély gyűlölet. Különösebben, igaz, nem is kedvelik egymást, az Európai Unió földrajzi közelsége azonban feltétlenül stabilizáló tényezőként hat. Mindehhez még hozzávehetjük azt is, hogy mindkét félnek

érdekében áll egyfajta gazdasági együttműködés.¹³ A konfliktusban közvetlenül érintett feleken kívül (Moldova és Transznisztria) jelentős szerepet játszik Oroszország, Ukrajna, Románia és az Európai Közösség, s moldáv felkérésre a megoldási kísérletek felügyelésébe idővel becsatlakozott az Egyesült Államok is.

Az első békéltető kísérletre 1994 októberében került sor. Október 21-én a moldáv és az orosz fél egy olyan megállapodást kötött, melynek értelmében az orosz fél három éven belül kivonja csapatait a Dnyeszter-melléki területről. A kísérlet kudarcba fulladt, mert a dokumentumot csak a moldáv fél ratifikálta, az orosz Duma nem fogadta el.¹⁴ A rendezési kísérletek és a kudarcok bővebb kifejezése előtt érdemes elemezni az orosz fél magatartását, továbbá azt, hogy hogyan bírhat ekkora befolyással a Moldáv államra.

A moldáv export szinte egésze mezőgazdasági termékcikk - zöldség-gyümölcs, hús, a világhírű moldáv bor és konyak. A külföldön értékesített cikkek körülbelül 40%-a Oroszországba kerül. Mivel Moldova helyi energiaforrásai szűkösek, energiaszükségletének 90%-át importból elégíti ki. Az 1980-as évektől a gáz egyre fontosabb energiaforrásává vált a moldáv lakosságnak és gazdaságnak egyaránt. Oroszország az egyetlen beszállító, aki ki tudja elégíteni a moldáv energiaigényt. Mivel Moldova nincs bekapcsolódva az európai energiarendszerekbe, szomszédjaitól (Románia és Ukrajna) eltérően még kiszolgáltatottabb Oroszországgal szemben. Egy esetleges válságos kapcsolati periódus során, ahogyan az a 2003 utáni években be is következett, az orosz állam olyan gazdasági nyomást tud gyakorolni Chişinăura, amely az állam gazdasági életét rövid időn belül teljesen megbéníthatja. Gazdasági kiszolgáltatottságára kitűnő példa: 2006. január 1-től Oroszország bejelentette, hogy felemeli¹⁵ a Moldovába szállítandó gáz árát.¹⁶ Ilyen gazdasági kiszolgáltatottság mellett a békéltetés során egyszerűen nem lehet figyelmen kívül hagyni Moszkvát. Felmerül a kérdés, hogy az Orosz Föderáció vajon miért ragaszkodik protektori befolyásához, a Dnyeszter-mellék függetlenségéhez?

Az Orosz Föderáció, mint a hajdani Cári Oroszország és a Szovjetunió örököse a jelenben is próbálja megőrizni a térségi befolyását. Az etnikai adatok vizsgálata közben már rámutattunk, hogy a szakadár köztársaság lakosságának jelentős része orosz nemzetiségű. Ám Moszkva nem csak etnikai okból ragaszkodik atyáskodó szerepéhez. Mivel geostratégiai szempontból Moldova nem kiemelt partner számára, inkább egyfajta presztízskérdésről van itt

¹³ Győri Szabó Róbert: i. mű, p. X..

¹⁴ Nezavisimaya Moldova: *Informative Report of FAM of RM*. 1994. október 25. nr. 2.

¹⁵ A korábbi 80 USD/köbméterről 110 USD/ köbméterre emelte az árat.

¹⁶ Róbel Gábor: *Moldova az elveszett ország*. In: Kelet-Európai Tanulmányok, 2007/1.. sz. p. 158.

szó, hiszen majd 70 évig „uralkodott” a területen. Mivel Moldova Európai Unió határán terül el Transznisztria egyfajta nyugati előretolt bástyaként funkcionál, ahogyan a megelőző évtizedekben is.

1997. május 8-án gazdasági és bizonyos fokú együttműködési megállapodás született a felek között. A Moszkvai-, vagy másként, Primakov- (orosz külügyminiszterről elnevezett) memorandum Oroszország, Ukrajna és az EBESZ támogatásával jött létre. Az emlékirat rögzítette Transznisztria önálló külföldi gazdasági tevékenységét (önálló külkereskedelem), valamint előírta a két „állam” közötti diplomáciai kapcsolat fenntartását, továbbá, hogy Tiraspol beleszólási jogot nyer a Moldáv Állam külpolitikájába.¹⁷ A tervezet föderációs keretek között képzelte el Transznisztria reintegrációját, azonban a felek eltérő értelmezése miatt nem valósult meg.

Több éves patthelyzet után 1999-ben, az isztambuli megállapodásban a gazdaságilag meggyengült Oroszország kötelezettséget vállalt, hogy csapatait 2002 végéig kivonja Transznisztriából. Ez nem történt meg, de mindenképpen előrelépésnek számított, hogy az orosz erők létszámát csökkentették, valamint jelentős mennyiségű hadianyagot és lőszertartalékot semmisítettek meg, illetve szállítottak haza.¹⁸

Az 1994-1999 közötti időszakot tulajdonképpen holtpontként értékelhetjük. Semmilyen nagyobb előrelendülés nem történt a konfliktus megoldása érdekében. A felek passzivitása, az orosz pénzügyi és gazdasági válság,¹⁹ az átalakulóban lévő Közép- és Kelet-Európa, valamint az Európai Unió semleges, majdhogynem érdektelen magatartása gátolta a rendezést. Ezen felül az eredetileg létrehozott ötoldalú konszenzusos döntést előírányzó konzultációs tárgyalási folyamat olyan vétőjoggal ruházta fel a Tiraspoli vezetést, amely minden megoldási kísérletet blokkolni tud.

¹⁷ Moscow memorandum - On the Bases for Normalization of Relations between the Republic of Moldova and Transdneistria. 1997. május.7. www.osce.org . letöltés dátuma: 2012.10.26.

¹⁸ Győri Szabó Róbert: i. mű, p. X.

¹⁹ Oroszország gazdasága az 1990-es évek elején rohamos hanyatlásnak indult. A GDP és az ipari termelés gyorsan csökkent, míg az árak óriási ütemben emelkedtek. Az 1998-as pénzügyi válság egyik oka az orosz kormány nagymértékű külföldi eladósodása, az ipari termelés csökkenése. Ennek következményeként a nemzeti valuta, az orosz rubel is villámgyorsan omlott össze.

A változás szele, Európa lépést tesz (1999-2003)

A '90-es évek végén már körvonalazódott, 2003-ban pedig már felvázolt európai szomszédságpolitikai cselekvési tervek, valamint az új Oroszország felemelkedése változást hozott a befagyasztott konfliktus kezelésében.

Az Európai Unió számára tíz új tagállamot jelentő 2004. évi bővítés előtt, széles körben felismerték, hogy a bővítés jelentős hatást gyakorol majd az EU új határain kívüli keleti országokra. Az *Európai Szomszédságpolitika* (ESZP), angolul *European Neighbourhood Policy* (ENP) célja, hogy az európai integrációból fakadó előnyöket megossza a határaival szomszédos országokkal, és ezáltal az egész régióban elősegítse a stabilitás, a biztonság és a jólét fokozását. Az ESZP az Európai Unió számára stratégiaileg kettős célt szolgál. A 2003-ban megalkotott Európai Biztonsági Stratégiában említett elv szerint az EU biztonságának alapvető feltétele, hogy szomszédságában is biztonság legyen. Másrészt az EU ezen a szakpolitikán keresztül próbálja érvényesíteni gazdasági érdekeit. Az ESZP magját képező eszközöket a kétoldalú ESZP cselekvési tervek jelentik, amelyeket az Európai Unió köt minden egyes érintett országgal külön-külön. Az EU és Moldova közötti kapcsolatok jogi alapjait a már 1994 decemberében aláírt, de csak 1998 júliusában hatályba lépett kétoldalú Partnerségi és Együttműködési Megállapodás (PCA) jelenti. A dokumentum célkitűzései közé tartozik a megfelelő keret nyújtása a felek közötti politikai dialógusra, a kereskedelem, a külföldi befektetések és a megfelelő gazdasági kapcsolatok biztosítása az Európai Unió és a Moldovai Köztársaság között, valamint a demokrácia konszolidációjának elősegítése.²⁰

A szomszédságpolitika keleti dimenziója Ukrajnát, Belorussziát, Moldovát, Azerbajdzsánt, Grúziát és Örményországot érinti. A transznisztriai probléma megoldásában az Európai Unió nem partner, az Egyesült Államokhoz hasonlóan csupán megfigyelő. A konfliktus komoly kihívást jelentett a kibővült Európai Uniónak, hiszen a szakadár köztársaságban virágzott az illegális fegyver-, drog- és emberkereskedelem. Az EU célja a patthelyzet mielőbbi megoldása a Moldáv Köztársaság európaizálódásának támogatásával és az európai normák közelebb hozásával.²¹

²⁰ Tófalvi Zselyke: *Moldova és az Európai Unió kapcsolata* = Pro Minoritate, 2008/4. www.prominoritate.hu
letöltés dátuma: 2012.10.23

²¹ Uő

Az új évezred eleje nem csak Európát hozta közelebb, hanem a moldáv politikai vezetésben is változást hozott. A 2001-es választások során a Moldovai Kommunista Párt szerezte meg a parlamenti helyek többségét és ezzel elsőként a világon – a rendszerváltás után – választott magának kommunista vezetést egy ország. Az ország új vezetője Vladimir Voronin lett. A kommunista vezetésű ország politikája nem mentes a pálfordulásoktól, 2005-ig Moszkva-barát politikát folytattak, majd fokozatosan szembekerültek a Nagy Testvérrel, s azóta Európa felé próbálnak nyitni.

Ez a nyitás 2005-ig mérsékelten folytatott EU barát politikát jelentett. 2001-ben belépett a Kereskedelmi Világszervezetbe (WTO). Nem csak a politikai elit, hanem a moldovánok többsége is az európai orientációt támogatja, az Oroszországtól való egyoldalú függés megszűnését és a magasabb életszínvonal lehetőségét látják az Unióhoz való közeledésben.

2003 szeptemberében szervezett chişinăui konferencián Voronin elnök kezdeményezte az Európai Unió és az Egyesült Államok bevonását a konfliktus megoldásába. Voronin szükségesnek tartotta, hogy az addig az EBESZ, Ukrajna és Oroszország közvetítésével folyó tárgyalásokba, még ha csak megfigyelőként is, de Brüsszel és Washington is bekapcsolódjon. Ugyanez év novemberében Oroszország, Ukrajna és az EBESZ közreműködésével egy új rendezési tervet dolgoztak ki a felek számára. A Kozak memorandum, amely nevét Dimitri Kozakról kapta, hivatalosan egy olyan orosz tervezet, melynek célja a Moldova és Transznisztria között fennálló konfliktus megoldása. A közvélemény gyakran az 1997-es Moszkvai memorandum kiterjesztésének véli. A tervezetet 2003. november közepén prezentálta az orosz állam. A dokumentum lényege Moldova föderációs átalakításában áll, az orosz elképzelés szerint ezzel a szerkezettel mindenki által elfogadható kompromisszum jött volna létre. A tervezettel helyreállt volna a moldáv területi integritás és szuverenitás, a központi állam fennhatósága, ugyanakkor Transznisztria föderális egységként széles hatáskörökhöz juthatott volna. Az addig egykamarás parlamentben létrehozandó második kamarában vétójoggal érvényesíthette, védhette volna érdekeit. A fokozatosan kiépítendő föderális állami struktúra azonban úgy lett megtervezve, hogy Transznisztria a szövetségi ügyek minden területén aránytalanul nagy befolyást élvezzen. A létrehozandó rendszerben a szövetségi ügyekben való döntéshez a szenátusbéli szavazatok legalább 75 százalékát kellett volna megszerezni. A 26 fős szenátusban a népesség 12 százalékát alkotó szakadár köztársaság kilenc szavazattal rendelkezett, a körülbelül 5 százalékot jelentő Gagauzia négygel, míg Moldova többi része összesen tizenhárommal. A memorandumhoz továbbá csatolták Szergej Ivanov orosz védelmi miniszter és Igor Smirnov

tiraspoli „elnök” megállapodását arról, hogy a memorandum garantálására 2000 orosz békefenntartó érkezzen az országba, húsz évre szóló mandátummal. Az új orosz rendezési tervet Moldova először elfogadta, de az ellenzéki pártok és az EU is kritizálta. A megegyezés így ismét kudarcot vallott.

Nyugat felé, Oroszország revansot vesz (2003-2007)

A Kozak memorandum elutasítását követően a kommunista moldáv vezetés látványosan Nyugat-Európa felé fordult. 2003 után a moldáv-orosz viszony megromlott. Chişinău üdvözölte az Európai Unió szomszédságpolitikáját, napirendre került az európai integráció, az EU és NATO tagság is. Az ukrainai forradalmat követően pedig a moldáv elnök aktívan közreműködött abban is, hogy 2005 tavaszán újra felélesszék a meglehetősen oroszellenes élű, 1997-ben alakult, ám azóta alig működő GUAM-ot. A GUAM egy olyan regionális szervezet melynek célja Oroszország a FÁK államokkal szembeni politikájával való szembehelyezkedés, a tagok kölcsönös megsegítése és az EU-csatlakozás. Tagjai: Grúzia, Ukrajna, Azerbajdzsán és Moldova.

A narancsos forradalom²² után hatalomra került új ukrán vezetés üdvözölte a moldáv külpolitikában bekövetkezett nyugati irányváltást. 2005 márciusában az ukrán elnök, Viktor Juscsenko a vitapartnerek elé terjesztette megoldási tervét: Első lépésként választást kell tartani a Dnyeszter-menti szakadár területen, a választások szabad és demokratikus voltát az EBESZ helyszíni megfigyelése, jelenléte garantálná. A rendezés fontos eleme lenne a transznisztriai–ukrán határ fokozott ukrán ellenőrzése szintén az EBESZ felügyeletével. Az Európa Unióhoz való csatlakozásra aspirálva megengedhetetlen egy olyan határszakasz, amin oda-vissza áramlik az illegális bevándorlók és csempészáruk tömege. A következő lépcsőben a moldáv–transznisztriai parlamenti vegyes bizottság megalkotja a Dnyeszteren-túli terület státusát rendező törvényt, amit a moldáv parlament elfogad. Ezt követően egy úgynevezett Egyeztető Bizottságot hoznak létre, amelyben helyet kap Oroszország, Ukrajna, az USA, az

²² 2004-es ukrán elnökválasztási csalás miatt kirobbanó erőszakmentes, demokratikus forradalom, amelynek végeredménye Viktor Juscsenko elnökké választása. A „forradalom” közel 30 napig tartott Kijevben és az ország nagyobb városaiban. A folyamat többször fenyegetett eszkalálódással, különösen azért mert nyugati és orosz érdekek ütköztek benne.

EBESZ és az EU. A tervezet, ahogyan elődei is, szintén kudarcba fulladt, hiszen nem foglalkozott a csapatkivonással, sem a hatalommegosztás kérdéseivel.²³

2005 nyarán a moldáv-oroszl viszony megromlott. Moldáv államfői kezdeményezésre a moldáv parlament gyakorlatilag kizárta Oroszlorszlágot a konfliktus megoldásából, felszólítva csapatai kivonására. E lépésre válaszul Oroszlorszlág egyre nagyobb nyomást igyekszik gyakorolni Chişinăura. A nagy politikai manőverek mellett előreszeretettel használják a már jól bevált gazdasági nyomásgyakorlás eszközét. 2005 folyamán Oroszlorszlág először a zöltség-gyümölcs importot állította le, mondván, hogy a moldovai mezőgazdaság tiltott vegyszert használ a termesztés során. A vád természetesen hamis volt. Nem sokkal később embargó alá vonta a hústermékeket, és gyakorlatilag csak Európai Uniósl szabványnak megfelelő termékeket importált Moldovából. Legérzékenyebben a világhírű moldáv bort sújtotta az intézkedés, 2006 márciusától Moszkva nem csak, hogy megtiltotta a nedű behozatalát, de a már megrendelt szállítmányokat is levetette az orosz polcokról.²⁴ 2006 novemberében, a Független Államok Közösségének vezetőinek minszki találkozásóján ugyan egyezésl jött létre az orosz és a moldáv elnök között a szállítások újbóli beindításáról, de a tilalom fokozatos feloldására csak 2007 második felében került sor.²⁵ Ugyancsak az orosz ellenintézkedések közé sorolható a 2006 szeptemberében rendezett transznisztriai függetlenségi népszavazás, amely a terület Moldovától való elszakadását és az Oroszlorszlághoz való csatlakozás lehetőségét támogatta.²⁶ A külkereskedelem akadályozásán kívül Moszkva előszeretettel emeli a gázárakat, valamint vonja meg a moldáv bevándorlók vízumait. Rendkívüli eszköz ez az oroszok kezében, tekintve, hogy a moldáv lakosság jelentős része külföldön vállal munkát az alacsony bérek és az óriási munkanélküliség miatt, közülük is a legtöbbben Oroszlorszlágban.

A föderatív keretben elképzelt megoldást Moldova nem támogatja. Oazu Nantoi, a Szociáldemokrata Párt alapítója s egyben elnöke, a 2003 nyarán prezentált – és egyébként általa megalkotott - „3D elmélet” irányvonalaí mentén képzeli el a dnyeszter-melléki konfliktus jövőbeli megoldását. A „3D elmélet” az utóbbi években a moldáv javaslatok legfontosabb vezérelvévé vált:

1. *demilitarizálás*: a szakadár köztársaság területén illegálisan állomásoztatott csapatok kivonása

²³ Győri Szabó Róbert: i. mű, p. X.

²⁴ Róbel Gábor: i, mű, p. X. www.vki.hu. letöltés dátuma: 2012. október. 19.

²⁵ dr. Kemény Ádám: *Moldáviai borok exportja*. www.vm.gov.hu 2007.augusztus 17.

²⁶ Rácz András: *Moldova a külső függések csapdájában* = *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*. I. évf. 4. sz.(2009. május)

2. *dekriminalizálás*: a bűnszervezetek felszámolása,²⁷ a csempészet (illegális fegyver-, drog- és emberkereskedelem) megszüntetése
3. *demokratizálás*: a demokrácia bevezetése és kiterjesztése az állam teljes területén, beleértve a Dnyeszter-menti Köztársaságot is.

A 3D stratégia irányvonala elég világos, célja, hogy a reintegrált terület virágzó, eurokompatibilis, demokratikus és minden szempontból immunis legyen az esetleges kiújuló szeparatista mozgalmakra.²⁸

2005-ös parlamenti választás során a Moldovai Kommunista Pártja (MKP) 55 képviselővel másodszor szerezte meg a 101 fős chişinăui parlamentben a többséget. A folytatódó egy párti kormányzás, valamint az ország szuverenitásának megerősítése és az európai integráció érdekében létrejött alkalmi MKP és ellenzéki parlamenti együttműködés a korábbi évekhez képest stabilabb belpolitikai viszonyokat eredményezett.

Ugyanebben az évben olyan moldáv-ukrán gazdasági egyezmény jött létre, amelynek célja egyértelműen a szakadár köztársaság gazdasági ellehetetlenítése volt. A megállapodás értelmében 2006. január 1-től a transznisztriai-ukrán határt csak olyan vasúti, illetve közúti jármű léphette át, amely rendelkezett a moldovai vámhatóságok által kiállított kiviteli engedéllyel. A vámmegállapodás ugyan hatályba lépett, ám Ukrajna közel két hónapig nem alkalmazta és ez idő alatt senki sem kért Chişinăutól exportengedélyt. Az Egyesült Államok és az Európai Unió kérésére végül Ukrajna bevezette a rendszert, s ezzel gyakorlatilag gazdasági blokád alá vonta Transzniszföldöt. A rendszer bevezetését követően több tízmillió dolláros kár keletkezett a szakadár köztársaság gazdaságában, az intézkedés sorozatos üzembezárásokat, gazdasági káoszt okozott, hiszen Transzniszföld bevételeinek túlnyomó része az orosz piacra jutó exportból származott. Oroszország természetesen hevesen tiltakozott, arra hivatkozva, hogy a moldáv és az ukrán állam megsértette azt az 1997-ben kötött megállapodást, amely külkereskedelmi szabadságot biztosított Transzniszföldnek.²⁹

Mint az várható volt a moldáv állam nem sokáig tudott ellenállni az orosz nyomásnak. Az újabb, ezúttal oroszbarát fordulatra 2007 nyarán került sor. Egyes elemzők ezt konkrét dátumhoz is kötik, mégpedig a 2007. június 10-i Voronin–Putyin találkozóhoz, amelyen az is felvetődött, hogy Moszkva és Moldova közösen rendezné a transznisztriai

²⁷ A vezető moldáv politikusok a dnyeszter-menti politikai elitet és vezetőjüket, Igor Smirnovot bűnözőnek titulálja. A konfliktus kirobbanásáért és megoldatlanságért pedig a tiraspoli vezetést teszik felelőssé.

²⁸ Nantoi, Oazu: *“3D” strategy — from “extremism” to consensus?* <http://www.e-democracy.md> 2004. október 31. letöltés dátuma: 2012. október 21.

²⁹ Györi Szabó Róbert: i. mű, p. X.

kérdést a szakadár terület méltányos reintegrációjával. Noha ez a terv nem valósult meg, kétségtelen tény, hogy Moldova a következő években ismét markánsan oroszbarát külpolitikát folytatott, amely erőteljes románellenességgel is párosult.³⁰

Románia: partner vagy ellenfél?

A taglalt kérdéskör szempontjából fontos, de mivel a román állam a rendezési kísérletek kidolgozásában és felügyeletében nem kap szerepet a dolgozat tematikájába nehezen beleilleszthető a román-moldáv viszony. A '90-es évek elején nagyon is úgy tűnt, hogy a két ország egyesülni kíván, az 1994-es egyesülési népszavazás óta azonban a viszony egyre inkább feszült. A román–moldovai kapcsolatok szempontjából meghatározó, hogy a román politikai elitben szinte teljes egyetértés van a tekintetben, hogy lehetőségeik szerint határain belül meg kell akadályozni a moldovai államisággal, területi integritással, nemzeti kérdéssel és állampolgársággal kapcsolatos problémák felerősödését. E stratégia mentén Bukarest technikai és szimbolikus jellegű kifogásokat hangoztatva nem hajlandó Moldovával szerződésben rögzíteni a közös határokat, illetve alapszerződést kötni. Az a tény, hogy 2001 óta Moldovában kommunista párti vezetés van, szintén komoly konfliktusforrást jelentett. A helyzetet tovább bonyolította a Voronin és a szókimondásáról híres Traian Băsescu közti személyes ellentét is.³¹

Románia európai uniós tagsága komoly lendületet adott a román orientációjú moldáv politikai erőknek és szervezeteknek, hiszen a csatlakozás közeledtével a román identitás – legalább a szabad utazást lehetővé tevő román útlevél megszerzésének erejéig – egyre vonzóbbá vált moldávok százezrei számára. Így Bukarestnek az a 2006-os kezdeményezése, hogy a történelmi múltra hivatkozva megkönnyítse a moldáv állampolgárok számára a román állampolgárság megszerzését, több okból is komoly felháborodást váltott ki Chişinăuban. A moldáv vezetés elsősorban attól tartott, hogy ez tovább erősítheti a már egyébként is roppant súlyos szociális és demográfiai problémát okozó elvándorlást, másrészt saját állampolgárai védelmére való hivatkozással Románia legitimációt nyerne a moldáv belpolitikába való beavatkozásra.³²

³⁰ Rácz András: *Moldova a külső függések csapdájában = Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*. I. évf. 4. sz. (2009. május) p. X.

³¹ Rácz András: i. mű, p. X.

³² Uő

Általánosságban elmondható, hogy a rendszerváltás utáni moldáv-román kapcsolatokra kezdetben a szoros együttműködés és közös identitástudat volt jellemző. Később azonban a moldáv fél elhidegült Prúton inneni testvéreitől. Romániának gazdasági érdekek hiányában - Moldova a mai napig agrár-ország - részben a vérségi kapocs, részben a területi aspirációk és erődemonstrálás miatt fontos Moldova.

Kitekintés

A 2007 és 2012 között eltelt időszakban szintén nem történt érdemi előlépés a konfliktus megoldásában. A felek nem hajlandóak kompromisszumot kötni. Az EU és Moldova közötti kapcsolatok történetében 2008-ban említésre méltó a Kedvezményes Kereskedelmi Egyezmény és a Vízumkönnyítési Megállapodás megkötése. A 2009-es parlamenti választások kampányidőszaka alatt Chişinău lecsökkentette az EU-normák és standardok átvételének és alkalmazásának rövid távú esélyeit, a jogállamiság gyors kiteljesedésének, az igazságszolgáltatás érdemi reformjának lehetőségét. A reformok lassulása mellett, a grúziai válság következményeként Európa figyelme ismét a Dnyeszter-mellékre koncentrált, az EU és Moldova közötti kétoldalú megállapodások megújítása új lendületet kapott. Mindezek ellenére azonban az Európai Uniónak nem célja Moldovát tagállamai közé sorolni, politikai és gazdasági szempontból sem felel meg az uniós kívánalmaknak és valószínűleg jó ideig nem is fog. Az EU-nak nem célja egy újabb fejletlen országot sorai között látni.

A 2009-es választások alkalmával, a szavazatok manipulálásának gyanúja miatt április 7-én súlyos zavargások törtek ki a fővárosban. A felbőszült tömeg megtámadta az elnöki palotát és a parlamentet is. A zavargások hatására mind az ellenzék, mind a kormány beleegyezett abba, hogy újraszámlálják a szavazatokat, ezt azonban a Központi Választási bizottság nem hagyta jóvá. 2009 szeptemberében a kommunista államfő, Vladimir Voronin lemondott.³³

³³ MTI: *A moldovai államfő bejelentette lemondását.* www.hvg.hu 2009. szeptember 11. letöltés dátuma: 2012. október 21.

Konklúzió

A dnyeszter-melléki konfliktus a mai napig megoldatlan probléma. A számos tervezet és rendezési kísérlet ellenére a felek képtelenek feloldani, főleg a két politikai vezetés által szított feszültségeket. Jelenleg nincsenek meg azok az előfeltételek, amelyek a konfliktus gyors és járható megoldásához vezetnének. Egy közvetlen vagy egy 2+1 felállásban (Moszkva-Tiraspol-Chişinău) születendő megoldásoknak, kizárva Ukrajnát, az EBESZ-t, az Európai Uniót, és az Egyesült Államokat, súlyos következményei lehetnek a Moldovai Köztársaságra nézve. A tiraspoli kormányzat a mai napig nem mond le moldovai politikájáról, ahogyan arról sem, hogy Oroszország elismerje a Dnyeszter-melléket független államként. Ezzel párhuzamosan Chişinău sem egyezik bele a föderatív távlatokba. A nemzetiségi összetételből és az egyesítő aspirációkból származó konfliktus-kockázat igen magas, a demokrácia próbaköve lehet a frissen alakult Moldáv államban. Hiszen egy rosszul sikerült megoldási kísérlet veszélyes lehet a moldáv államiságra vagy éppenséggel a moldáv állam kisebbségpolitikáját érné nemzetközi kritika, amely nem csak, hogy megnehezíteni, hanem ellehetetlenítené az Európai Unióba való integrálódást.

A Moldovai Köztársaság továbbra is védtelen a váratlan külső beavatkozások ellen, védtelen Oroszországgal és a szakadár köztársaság akadályozó politikájával szemben. A Moldovai Köztársaság vezetésének óvatosnak és megfontoltnak kellene lennie, hogy elkerülje a helyzet súlyosbodását a nélkül, hogy nem kívánatos forgatókönyvekbe bonyolódna.

Bibliográfia

Bíró Béla: A „moldáv rejtély”- Történelmi hajtűkanyar = Pro Minoritate, 1996/4.

<http://www.prominoritate.hu> Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Boonstra, Jos: *Moldova, Transnistria and European Democracy Policies*. Fridge. 2007.

február. www.fridge.org Letöltés dátuma: 2012. október 16.

Cordell, Karl – Wolff, Stefan: *The Etnopolitical Encyclopedia of Europe*. Palgrave Macmillan Ltd. New York. 2004.

Crowther, William: *Moldova: caught between nation and empire*. In: *New States, New Politics* / Szerk.: Ian Bremmer and Ray Taras. Cambridge University Press. Cambridge, 1997. p. 322.

Deák Péter: *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Osiris kiadó. Budapest, 2007.

Fisichella, Domenico: *A politikatudomány alapvonalai*. Osiris kiadó. Budapest. 2001.

Oroszország és Európa: orosz geopolitikai szöveggyűjtemény / Szerk.: Ljubov Siselina és Gazdag Ferenc. Zrínyi kiadó. Budapest. 2004.

Gazdag Ferenc: *Európai integráció és külpolitika*. Osiris kiadó. Budapest, 2005.

Győri Szabó Róbert: *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Osiris kiadó. Budapest. 2006.

Jelavich, Barbara: *A Balkán története*. Osiris kiadó. Budapest. 1996.

Kaderják Péter – Cameron, Peter – Tóth András István: *Egyoldalú földgázimport-függőség: egy új európai energiaellátás biztonsági probléma*. Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont. 2008. december. www.rekk.eu Letöltés dátuma: 2012. október 18.

Kántor Zoltán- Pászkan Zsolt: *A határon túli románok és a románok státusztörvényei* = Pro Minoritate, 2011/1. www.prominoritate.hu Letöltés dátuma: 2012. október 19

Kardos József - Simándi Irén: *Európai Politikai Rendszerek*. Osiris kiadó. Budapest, 2002.

Kiss J. László: *Nemzeti identitás és külpolitika Közép-és Kelet-Európában*. Teleki László Alapítvány. Budapest. 2003.

Löwenhardt, John: *The OSCE, Moldova and Russian Diplomacy in 2003* = Journal of Communist Studies and Transition Politics. XX. évf. 4. sz. (2004 december) p. 103-112. www.clingendael.nl Letöltés dátuma: 2012. október 18.

Nagy Miklós - Póti László: *Demokrácia és reform Európa keleti felében* = Külpolitika, XVII. évf. 2. sz. (1990)

Nantoi, Oazu: “3D” strategy — from “extremism” to consensus? <http://www.e-democracy.md> 2004. október 31. Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Nantoi, Oazu: *Moldova az EU határán – A moldovai államiság dilemmái* = Pro Minoritate, 2008/4. <http://www.prominoritate.hu> Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Nantoi, Oazu: *The Frozen Conflict in Transnistria: Presentation in Washington 2005*. január 14. www.moldova.org

Nantoi, Oazu: *Transnistrian Conflict: What Could the European Union and the United States of America Do?* Institute for Public Policy. Chişinău, 2005.

Németh István: *Európa 1945-2000 - A megosztástól az egységig*. Aula kiadó. Budapest. 2004.

Neukirch, Claus: *Managing the Crises – Restarting the Process : The OSCE Mission to Moldova in 2004/2005*. OSCE Yearbook. www.core-hamburg.de Letöltés dátuma: 2012. október 19.

Orosz Sándor: *Törvény és érdekvédelmi program a határon túli ukránok szülőföldi/anyaországi státuszáról* = Pro Minoritate, 2011/1. www.prominoritate.hu Letöltés dátuma: 2012. október 17.

Pándi Lajos: *A Kelet-Európai diktatúrák bukása – Dokumentumgyűjtemény 1985-1990*. Mozaik Oktatási Stúdió. Szeged, 1996.

Protsyk, Olei – Osoian, Ion: *Etnikai vagy multietnikus pártok? Választási küzdelem és a parlamenti képviselőjelöltek kiválasztása Moldovában* = Pro Minoritate, 2010/2.

Rác András: *Alkotmányos válság és megismételt választások Moldovában (ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Intézet elemzések 2009/14.)* <http://www.prominoritate.hu> Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Rác András: *Moldova a külső függések csapdájában* = Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle, I. évf. 4. sz. (2009. május)

Rakovszki Viktor: *Moldovai bel- és külpolitikai helyzetkép a 2009-es parlamenti választás előtt* = Pro Minoritate, 2008/4. www.prominoritate.hu Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Róbel Gábor: *Moldova - Az elveszett ország* = Kelet-Európai Tanulmányok, I. sz. (2007) www.vki.hu Letöltés dátuma: 2012. október.19.

Sáfi Csaba: *Néhány szó az Oroszországi Föderáció külföldön (határon túl) élő honfitársakkal kapcsolatos állami politikájáról szóló szövetségi törvényéről* = Külügyi szemle II. évf. 3. sz. (2003)

Panainte, Sergiu: *Az új Oroszország felemelkedése –Meddig képes túlélni a „független Moldova?”* = Pro Minoritate, 2008/4. <http://www.prominoritate.hu> Letöltés dátuma: 2012. október 21.

Skutch, Carl – Ryle, Martin: *Encyclopedia of The World's Minorities, Volume 2.* Routledge. New York. 2005.

Tófalvi Zselyke: *Moldova és az Európai Unió kapcsolata = Pro Minoritate*, 2008/4.
www.prominoritate.hu Letöltés dátuma: 2012.október 21.

Wolff, Stefan: *A resolvable frozen conflict? Designing a Settlement for Transnistria.* ECMI Issue Brief – European Centre For Minority Issues. 2011. november

Dokumentumok:

Political Handbook of the World - *Governments and intergovernmental organizations as of December 1, 1996: with major political developments noted through January 15, 1997.* Szerk.: Banks, Arthur S. Day, Alan J. Muller, Thomas C.. Binghamton. CSA Publications.1997.

Ceres: *Republic of Moldova Country in a box.* www1.georgetown.edu. Letöltés dátuma: 2012. október 14.

Human Right Watch: *The Turbulent Dniester* 1993/2. www.hrw.org. Letöltés dátuma: 2012. október 15.

Organization for Security and Co-operation in Europe: Istanbul Document 1999. Istanbul.1999. www.osce.org Letöltés dátuma: 2012.10.26.

Istanbul summit declaration 1999. Istanbul. 1999. november. www.fas.org. Letöltés dátuma: 2012.10.26.

Kozak Memorandum. www.stefanwolff.com Letöltés dátuma: 2012. október 21.

On the Bases for Normalization of Relations Between the Republic of Moldova and Transdneistria: The Moscow memorandum. 1997.május 9. http://www.osce.org Letöltés dátuma: 2012.október 18.

В Дубоссарах отметили годовщину первого вооруженного столкновения на Днестре. 2006.11.02. www.nr2.ru letöltés dátuma: 2012.10.24.

TASS. 1992.augusztus 17. In. *Foreign Broadcast Information Service Daily Report.* 1992. augusztus 18. p.46.

Nezavisimaya Moldova: *Informative Report of FAM of RM.* 1994. október 25. nr.2. p. 5–6.

MTI: *A moldovai államfő bejelentette lemondását.* www.hvg.hu 2009. szeptember 11. letöltés dátuma: 2012.október 21.